

ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛНАТА ПОДКРЕПА И ЗДРАВНАТА ЛОКАЛИЗАЦИЯ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ АДАПТАЦИЯТА КЪМ ХРОНИЧНО ЗАБОЛЯВАНЕ

Максимка Рашева*

Психосоциалната адаптация към хронично заболяване включва смесица от променливи от физиологична, афективна, когнитивна и поведенческа област. Новите изследвания се фокусират върху успешния опит, свързан с процеса на психосоциална адаптация (Liven et al., 2004). Целта на настоящата статия е да прегледа теоретичните подходи и емпиричните данни от изследвания върху връзките между социална подкрепа, здравна локализация на контрола и психологично приспособяване към хронично заболяване.

Познанието на въздействието, ограниченията и механизмите на социалната подкрепа за различните пациенти води до по-точно психосоциално оценяване и по-добри лечебни планове (Robertis et al., 1994). Много изследователи през последните няколко десетилетия постулират, че социалната подкрепа съществено предсказва изходите от соматичното и психично здраве за всеки човек (Corey, 2006).

Здравната локализация на контрола е определена като важен психологичен конструкт и съществен модератор и медиатор в различни здравни области.

Въведение

Проведените през последните години изследвания върху природата и динамиката на психологичната адаптация към хронично заболяване или инвалидност внушават, че появата на хроничното заболяване

* Д-р Максимка Рашева — Институт по психология при Българска академия на науките
Адрес за контакти: macha@ipsyh.bas.bg

или неговото осъзнаване се съпътстват от широк кръг реакции. Тези реакции варират от негативен афект, включващ тревожност, депресия и гняв, към приемане на заболяването и успешно приспособяване към новия начин на живот, независимо от последвалите соматични, сензорни, емоционални, когнитивни или социални ограничения.

Изследванията показват, че независимо от спецификата на началото, природата или тежестта на заболяването, преживяването на негативни емоционални състояния, особено депресия, се наблюдава много често. Въпреки че не съществува конкретен глобален процес на адаптация, надеждно се демонстрират някои модели, които показват постепенната промяна на негативните реакции към по-положителни, като приемане и психосоциална реорганизация. Приемането на хроничното заболяване или инвалидизацията се разглежда като динамичен процес на промени в личните ценности, който достига до психосоциално приспособяване. Емпиричните данни показват, че приемането на хроничното заболяване се свързва с по-висока самооценка, по-ниски равнища на враждебност и добра интеграция в обществото. Пациенти успешно адаптирали се към заболяването си, показват ниски равнища на психологичен дистрес, в по-голяма степен използват проблемно-фокусирани стратегии за справяне със стреса, по-често възприемат контрол върху развитието и изходите от заболяването си, в по-голяма степен чувстват, че качеството на живота им е добро и са удовлетворени от него, в по-малко степен усещат функционални ограничения и смятат, че са постигнали духовно благополучие (Liven et al., 2004).

Редица фактори като: лична ефективност, оптимизъм, стилове за справяне със стреса, здравна локализация на контрола, социална подкрепа и др., могат съществено да подпомогнат процесите на приспособяване. Целта на настоящата статия е да разгледа теоретичните постановки и емпиричните данни от изследвания, посветени на връзката на социалната подкрепа и здравната локализация на контрола с приспособяването към хронично заболяване.

Социална подкрепа

В литературата терминът социална подкрепа често се употребява в широк смисъл и обхваща всички процеси, чрез които социалните връзки могат да подпомогнат здравето и психологичното благополучие на човека (Cohen et al., 2001). Най-точното и широко използвано определение е дадено от Коб (1976), който я определя като информация, водеща личността към възгледа, че е обичана и са загрижени към нея, че е уважавана и ценена и че принадлежи към мрежа от комуникации и взаимни задължения (Gallen & Blaney, 1984; Winnubst et al., 1988).

Хаус (1981) предлага следната класификация на социалната подкрепа: емоционална подкрепа (доверие и любов), инструментална подкрепа (материална или друга конкретна помощ), информационна подкрепа (информация и съвет) и оценяваща подкрепа (оценка на поведени-